۸۹ -۱۰۶

ویژگیهای مدرسه مطلوب از نظر ذینفعان: دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی و اولیای دانش‌آموزان (مورد مطالعه مدارس دوره ابتدایی شهر اردبیل)*

◈ عظیم کوهی جناقرد[۱] ◈ دکتر توران سلیمانی[۲] ◈ دکتر عادل زاهد بابلان[۳] ◈ دکتر اعظم راستگو[۴]

چکیده: امروزه همه خانواده‌ها برای ثبت‌نام و تحصیل فرزندان خود در پی یافتن مدرسه مطلوب هستند. مدرسه مطلوب مدرسه‌ای است که همه ابعاد و مؤلفه‌های آن از جمله منابع انسانی، فضا، تجهیزات و فناوری و برنامه‌های آموزشی دارای ویژگیهای موردنظر ذینفعان باشد. پژوهش حاضر با هدف شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و ویژگیهای مدرسه مطلوب از نظر ذینفعان (دانش‌آموزان پایه ششم و اولیای دانش‌آموزان) مدارس دورهٔ ابتدایی شهر اردبیل با روش تحقیق کیفی از نوع گروههای کانونی و مصاحبه نیمه ساختاریافته صورت گرفته است. جامعه آماری، دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی سال تحصیلی ۹۸ـ۱۳۹۷ شهر اردبیل و اولیای دانش‌آموزان بوده است که نمونه‌ای به حجم ۶۴ نفر در قالب ۸ گروه شامل دانش‌آموزان (۱۶ پسر و ۱۶ دختر) پایه ششم ابتدایی و اولیای آنان (۱۶ مادر و ۱۶ پدر)، به‌صورت هدفمند انتخاب شده‌اند و حد کفایت نمونه اشباع نظری و اطلاعاتی بود. ابزار پژوهش از نوع فن مصاحبه عمیق بود که گروههای کانونی در گروههای هشت نفری مورد مصاحبه قرار گرفتند و به سؤالاتی پیرامون ویژگیهای مدرسه مطلوب (ویژگیها و شایستگیهای مدیر، معلمان، کارکنان، دانش‌آموزان و اولیا، ویژگیهای فضا، ابزارهای آموزشی و برنامه‌های آموزشی) پاسخ دادند. برای روایی و اعتبار پژوهش از نظر متخصصان و مصاحبه‌شوندگان کمک گرفته شد که نتایج مورد تائید آنها قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها بر مبنای کدگذاری عرفی در قالب کدگذاری آزاد، محوری و ویژه انجام شده است. نتایج حاصل از این تحلیل نشان داد که مدرسه مطلوب دارای ۶ بعد، ۱۶ مؤلفه و ۱۶۹ ویژگی است که براساس یافته‌ها مدل مفهومی مدرسه مطلوب به‌دست آمد.

کلید واژگان: مدرسه مطلوب، ذینفعان، گروههای کانونی، ویژگی

◉ تاریخ دریافت: ۹۸/۰۷/۲۰ ◉ تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۷/۱۶

* *این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول است.*

۱. دانشجوی دکتری تخصصی مدیریت آموزشی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران. Kohi121@ymail.com
۲. **(نویسنده مسئول)** استادیار گروه علوم تربیتی، واحداردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران. t.soleimani12@gmail.com
۳. استاد گروه علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. zahed@uma.ac.ir
۴. استادیار گروه علوم تربیتی، واحداردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران. Rastgoo20@yahoo.com

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

مقدمه و پیشینه

سازمانهای آموزشی مهم‌ترین و مؤثرترین نهادهایی هستند که مسئولیت تعلیم و تربیت رسمی افراد جامعه را به‌عهده دارند (سودی، ملکی آوارسین و طالبی، ۱۳۹۸). در میان آنها، آموزش و پرورش قلب جامعه و مدرسه قلب آموزش و پرورش است (حسینی، ۱۳۹۶). مدرسه پس از خانه مهم‌ترین مکانی است که دانش‌آموزان در آن به‌سر می‌برند. امروز نقش مدرسه با گذشته تفاوت بسیار کرده است و به‌جای پرداختن صرف به مواد درسی و انتقال دانش، باید به تمام ابعاد زندگی انسان (تعلیم و تربیت تمام‌ساحتی) بپردازد (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰). کودکان از چهار، پنج یا شش تا هیجده سالگی تحت تعلیم مدرسه قرار می‌گیرند که سن مدرسه از مهم‌ترین دوران شکل‌گیری شخصیت فرد است. کشورها همه ساله برای مدارس به‌عنوان رکن اساسی تعلیم و تربیت، در جهت تربیت رسمی کودکان و نوجوانان و ارائه مهارتهای لازم در سطوح، مقاطع مختلف و رشته‌های موردنیاز، گسترش امکانات افراد و رفع نیازهای جامعه و تحقق‌بخشیدن به هدفهای آموزش و پرورش سرمایه‌گذاری می‌کنند (دل‌پیشه، ۱۳۹۶).

فنلاند یکی از کشورهای پیشرو در تعلیم و تربیت است (شاه‌محمدی، ۱۳۹۶؛ حسینی‌خواه، ۱۳۹۷). فنلاند مدارس طبقاتی مرفه، غیرمرفه، استعداد درخشان و معمولی ندارد و همه مدارس دارای شرایط و امکانات یکسانی‌اند. برابری و عدالت آموزشی در مدرسه‌های فنلاند اصلی بدیهی است و راز اصلی موفقیت آموزشی، معلمان توانا و خلاق آن است. الجعفری (۲۰۱۷) که مدارس سنگاپور و ژاپن را بررسی کرده اظهار می‌دارد ویژگی بارز نظام آموزشی سنگاپور وجود معلمان و مدیران با کفایت و رهبران توانمند است. برنامه‌های درسی این کشورها همسو با معیارهای روشهای نوین یادگیری و سنجش و ارزیابی تدوین شده‌اند و هزینه آموزش در همهٔ مدارس کشور یکسان است. در مدارس ژاپن، گروههای ویژه مثل شاگرد اولها، با استعدادها، پیشتازان و فرزانگان وجود ندارند و همه می‌توانند در برنامه‌های مختلف شرکت کنند، همه دانش‌آموزان کشور یکسان آموزش می‌بینند و مدارس تیزهوشان یا مدارس ویژه وجود ندارد. صادقپور(۱۳۹۴) پس از بازدید از مدارس کره‌جنوبی اظهار کرده که در کره‌جنوبی، توسعه امکانات مراکز آموزشی و مدرن‌سازی مدارس و مدارس بسیار بزرگ و نورگیر حتی در شهرهای گرانی چون سئول هم رایج است و کره‌ای‌ها به خانه دوم بچه‌ها (مدرسه) بیشتر از خانه اول اهمیت می‌دهند. در کشور ما نیز، مدرسه همواره موردتوجه بوده است. پرتوی (۱۳۹۵) اشاره کرده است که در دوره ساسانیان مدارس و مراکز آموزشی به شیوهٔ معماری کاخها ساخته می‌شدند. سمیع آذر (۱۳۷۶) اظهار کرده است که در دوره سلجوقیان مراکزآموزشی مساجد بودند. قاسمی‌پویا (۱۳۷۲) به مدارس در دوره صفوی پرداخته و گفته است که مدارس کلاسیک ایران، اوج تکامل و زیبایی معماری را در خود متبلور ساخته‌اند، اما ذینفعان نسبت به مدارس و مطلوبیت آن همواره دغدغه داشته‌اند و دارند. اکنون سؤال اساسی این است که آیا مدارس واقعاً برای تربیت کودکان و نوجوانان و تحقق‌پذیری اهداف از پیش‌تعیین‌شده مناسب و مطلوب‌اند؟

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

در سالهای اخیر دراین زمینه طرحهایی همچون برنامه تدبیر، مدل تعالی مدارس، بازسازی مدارس فرسوده، نظام آراستگی مدارس، طرح تعدیل نیروی انسانی، ایجاد، حذف و ادغام بعضی از واحدها و سِمتهای سازمانی و سند تحول بنیادین، مطرح و به‌منزلهٔ راهکار برونرفت از چالشهای موجود آموزش و پرورش ارائه شده است، اما به منزلهٔ طرحی جامع و فراگیر و مدل و الگویی که در برگیرندهٔ همه ابعاد و مؤلفه‌های مدرسه مطلوب ذینفعان باشد، نبوده است. حتی ویژگیهای مدرسه صالح در سند تحول هم براساس نظر ذینفعان طراحی نشده است. از این‌رو، این پژوهش در صدد پاسخگویی به این سؤال است که الگوی مناسب برای مدرسه مطلوب و ویژگیهای آن کدام است؟

دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش(۱۳۹۳) دربارهٔ مدرسه مطلوب آورده است: مدرسه براساس مقررات ملی ساختمان، ضوابط و معیارهای رسمی و استاندارد فضاهای آموزشی و تربیتی، متناسب با نیازها و ویژگیهای دانش‌آموزان و شرایط محیطی، به‌صورت ایمن و مقاوم ساخته می‌شود و ازنظر فضا، ابزار و تجهیزات، فناوری، نیروی انسانی، سطح آموزش و شمار دانش‌آموزان یک کلاس در سطح مطلوب قرار دارد.

ملکی(۱۳۷۸) مدارس کارآمد و مطلوب را مدارسی می‌داند که همه عوامل مدرسه در خدمت فرایند یادگیری باشند، فرایند یادگیری ثمربخش باشد، مدیر مدرسه به مثابه رهبر آموزشی مشارکتی عمل بکند، معلم صلاحیتهای معلمی را داشته باشد، مدرسه برای دانش‌آموزان جذاب باشد، یادگیری پنهان، یادگیریهای آشکار را خنثی نکند و رابطه میان خانه و مدرسه بعد تربیتی داشته باشد.

شعاری‌نژاد (۱۳۸۴) احترام متقابل میان ذینفعان مدرسه، اعتقاد به پیشرفت تحصیلی بالاتر، کیفیت تدریس بالاتر معلمان، اعتماد متقابل میان اولیای مدرسه و دانش‌آموزان، رعایت دقیق فیزیولوژی و اکولوژی مدرسه، تمیز و ایمن بودن مدرسه، احساس احترام و دلبستگی دانش‌آموزان به مدرسه را به‌عنوان ویژگیهای مدرسه مطلوب آورده است (صادقیان، ۱۳۷۸) .

ایمانی(۱۳۸۶) در مطالعه‌ای، ویژگیهای مدرسهٔ مطلوب را فضای دلپذیر و نشاط‌آور، مدیریت مطلوب و اثربخش، پیشرفت تحصیلی و احساس رضایتمندی ذینفعان می‌داند (جهانیان و بلادی‌نژاد، ۱۳۹۱).

فراستخواه (۱۳۸۹) در پژوهشی به ویژگیهای خروجی مدرسه مطلوب اشاره کرده است که عبارت‌اند از: تجربه پرسشگری، تحلیل، اکتشاف و زیباشناسی، یادگیری چگونه یادگرفتن، توانایی طرح و حل مسأله، شکوفایی تفکر انتقادی و خود ـ تأملی، آشنایی با مهارتها و کیفیت زندگی، برقراری ارتباط با دیگران و کارکردن با آنها، حس بشر دوستی، صلح، برابری، عدالتخواهی، احترام به دیگران، رعایت حقوق و آزادیهای دیگران، عدم خشونت و در نهایت یاد بگیرند که به رغم بسیاری از تفاوتها با هم زندگی کنند. سرجووانی[1](۱۹۹۹) رسالت روشن متمرکز بر یادگیری علمی، مدیران و رهبران آموزشی قدرتمند، تقویت ارزشهای مثبت نوجوانان و مشارکت والدین در برنامه مدرسه را از عناصر

1. Sergiovanni

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

اصلی مدرسه مطلوب می‌داند.

ایمانی و محمدی(۱۳۹۱) مشارکت معلمان و دانش‌آموزان در فعالیتهای مدرسه، آموزش مهارتهای زندگی و شـــهروندی و تأمین ســـلامت روحی و روانی دانش‌آموزان در طراحی مدارس را از ویژگیهای مدرسه مطلوب می‌دانند. قاسمی‌پویا (۱۳۸۷) بهره‌گیری از معلمان و مدیران علاقه‌مند و کوشا، مشارکتی عملکردن، توجه به استقلال شـــخصیت کودکان و نوجوانان و پروردن انسانهای متکی به‌خود وکارآمد، توجه یکسان به همه دروس، توجه ویژه به ورزش، تغذیه و بهداشت، توجه به کار عملی و آزمایشگاهی، دوری کردن از سیاست و سیاست‌بازی را از ویژگیهای مدرسه مطلوب می‌داند.

مرور پژوهشـــهای انجام شده نشان می‌دهد که مدرسه مطلوب، آرمانی است که همواره برای فعالان عرصه تعلیم و تربیت وجود داشـــته است و دارد و برای دستیابی به آن برنامه‌ریزی و فعالیت می‌کنند و هدف همهٔ نظامهای آموزشی برپاکردن مدارس خوب و با کیفیت است (ربیعی، ۱۳۸۷).

سوزا[1] (ترجمه رئیس‌دانا، ۱۳۹۰) بر این باور است که در سالهای گذشته مدرسه مهم‌ترین عامل در زندگی کودک محســـوب می‌شد، اما امروزه مدرسه یکی از چند عامل تاثیرگذار است. در دنیای کنونی از نظر بهبود محیط خانواده‌ها و وجود فناوریهای پیشـــرفته‌تر از مدارس در خانه‌ها وسوســـه شـــدیدی درکودکان و والدین ایجاد می‌کند که کودکان در خانه بمانند. اما نظر مختاریان(۱۳۹۴) این اســـت، نه مدرســـه می‌تواند جانشین خانواده بشـــود و نه خانواده می‌تواند در حد مدرسه بچه‌های خود را آموزش دهد. بلکه تعلیم و تربیت بچه‌ها، همکاری و هماهنگی هر دو را در راستای استانداردسازی مدارس جهت آموزش بهتر می‌طلبد. از طرفی نیاز دانش‌آموزان ایجاب می‌کند که تجدیدنظر جدی در آموزش، محیط، فناوری و امکانات مدارس صورت گیرد. لذا مدارس باید به فکر تغییر بنیادین برای پاسخگویی به نیازهای متحول کنونی و آینده باشند و از حالت سنتی به مدارس برتر و مطلوب تغییر کنند (شیرزاد، ۱۳۸۷).

خلخالی و قهرمانی(۱۳۹۱) به این نتیجه رسیدند که تحقق‌پذیری مدارس با کیفیت مستلزم بازآرایی ساختار مدارس و بهبود محصولات وخدمات مدرسه، مشارکت همه جانبه و ایجاد فضای اطمینان‌بخش برای همه ذینفعان اســـت. حســـین‌زاده (به‌نقل از رجبعلی‌پور،۱۳۹۳) مدیریت تغییر، بهبود کیفیت در مدرســـه، حذف خطاها، کاهش افت تحصیلی، بهبود دائمی جریـــان تدریس و آموزش، ارضای نیازهای دانش‌آموزان و رضایت آنها و رضایت والدین آنها برای پاسخگویی به مطالبات را آورده است.

آدونیزیو و کرنی[2] (۲۰۱۲) و اندرسون، آرونسون، الیسون و فرچالد کیز[3] (۲۰۱۵) معتقدند که امروزه مدارس با درخواســـتهای دائمی از سوی ذینفعان و سیاســـتگذاران مواجه‌اند که به‌اندازه کافی نیازهای تحصیلی و اجتماعی قرن بیســـت‌ویک را برآورده کنند. لملی، شوماخر و ویسی[4] (۲۰۱۴) معتقدند که

1. Sousa
2. Addonizio & Kearney
3. Anderson, Aronson, Elison & Fairchild-Keyes
4. Lemley, Schumacher &Vesey

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

مدارس امروز باید دانش‌آموزانی تربیت کنند که مهارتهای ویژه و انطباق‌پذیری لازم را برای موفقیت شغلی در اجتماع و محیطهای کاری دهه‌های آینده داشـــته باشند. فینیگان و دیلی[1] (۲۰۱۵) نظامی گسترده را به‌جای مدرسه پیشنهاد می‌کنند وآن را توجه به خواسته‌های مشتری و جلب همکاری همه ذینفعان در مدرسه و بیرون مدرسه می‌دانند. آرنولد و وید[2] (۲۰۱۵) توجه به‌نظر ذینفعان و همکاری و مشارکت آنان در امور مدارس برای بهبود توانایی و ایجاد اصلاحات به‌منظور اثرات مطلوب را مطرح کرده‌اند. شاکد و شـــکتر[3] (ترجمه عباس‌پور و همکاران، ۱۳۹۷) معتقدند که در مدرســـه همه ذینفعان باید در زمینهٔ اهداف توجیه شـــوند وکارکنان مدارس با خانواده‌ها به یک تصمیم برســـند وگرنه دستیابی به موفقیت بســـیار ســـخت خواهد بود، برای اینکه یک متغیر کلیدی برای موفقیت در مدرسه اعتمادآفرینی میان عوامل مدرســـه و خانواده است و به‌قول باقری (۱۳۹۶) در مدرسه رابطه انسان با انسان و عاملیت انسان مطرح است. از نظر طلایی(۱۳۹۴) مدارس ظرفیت بهسازی خود را دارند، ذینفعان آن دارای کوله‌باری از تجربه‌اند و در زمینهٔ مســـائل مبتلابه گنجی به نام داده در اختیاردارند و می‌توانند مسائل ومشکلات را شناسایی وحل کنند. به‌قول تورانی (۱۳۹۷) اگر بنا برماندن و پویایی و بالندگی است باید تغییرکرد وگرنه از گردونه خارج می‌شوید.

سوزا (ترجمه رئیس‌دانا، ۱۳۹۰) می‌گوید: اولیا باید این حق را داشته باشند که مغزهای کودکان خود را به‌دست روزآمدترین معلمان حرفه‌ای و مدارسی امن و شاداب بسپارند و اداره امور مدارس با توجه به افزایش قدرت تصمیم‌گیری، اســـتقلال نسبی، انعطاف‌پذیری و روشهای مشارکت جویانه باشد تا بتواند فضای عمومی را پویا، پرنشاط و فعال کند و توانمندیها و خلاقیتهای مدیران، معلمان و دانش‌آموزان را به خوبی شکوفا و متجلی سازد.

پیشـــینه نشـــان می‌دهد که در اکثر مطالعات انجام شده دربارهٔ مدرســـه از روشهای کمی و از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. با توجه به محدودیتهایی که روشهای کمی دارند، مطالعه حاضر با استفاده از روش کیفی به بررســـی ویژگیهای مدرسه مطلوب پرداخته است. این تکنیک تصویری نسبتاً جامع از ابعاد مختلف یک مســـاله و دستیابی به اطلاعات جدید و عمیق را براساس ذهنیت مشترک افراد فراهم می‌کند که می‌تواند ما را در مداخلات مدرسه و تبدیل مدارس به مدرسه مطلوب که در رشد و بالندگی دانش‌آموزان، علاقه و اشتیاق به مدرسه و پیشگیری از افت تحصیلی و پیامدهای آن تأثیری بسزا دارد، یاری دهد. نتایج این مطالعه می‌تواند به سیاستگذاران و برنامه‌ریزان آموزشی در زمینهٔ اتخاذ سیاستهای مناسب آموزشی، طراحی برنامه‌ها و مداخلات در مدرسه و بهسازی آن برای توانمندسازی دانش‌آموزان یاری رساند و الگویی مناسب به جامعه ایرانی ارائه کند.

1. Finnigan & Daly
2. Arnold & Wade
3. Shaked & Schechter

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

سؤالات پژوهش

۱. ابعاد، مؤلفه‌ها و ویژگیهای مدرسه مطلوب از نظر دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی و اولیای دانش‌آموزان کدام‌اند؟

۲. برای ارتقای سطح مدارس به مدرسه مطلوب چه مدلی می‌توان ارائه نمود؟

روش

در این مطالعه از روش پژوهش کیفی(گروههای کانونی) و از ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شده است. گروه کانونی یک راهبرد تحقیق است که شامل مصاحبه و بحث در گروه کوچکی از افراد روی موضوعی برای یک دوره زمانی است (گیبز[1]، ۱۹۹۷). این تکنیک را مورگان در کتاب گروههای کانونی به‌عنوان تحقیق کیفی گسترش داده است (هنینک[2]، ۲۰۰۷). مصاحبه گروه کانونی را می‌توان به‌عنوان تکنیک تحقیقی که داده‌ها را از طریق تعامل گروهی روی موضوعی که از سوی پژوهشگر مشخص شده است، تعریف کرد. یکی از دلایل شهرت مصاحبه‌های گروه کانونی به منزلهٔ یک تکنیک برای گردآوری داده‌ها انعطاف‌پذیر بودن آن است.

مراحل اجرای تحقیق

۱. تدوین پرسشهای پژوهش از روی تئوریهای موجود، نظرصاحب‌نظران و ذینفعان

۲. گردآوری داده‌ها همراه با تحلیل تا رسیدن به مرحله اشباع

۳. یافتن مفاهیم در داده‌ها با طبقه‌بندی، تلخیص و ترکیب اطلاعات به شکل کدگذاری داده‌ها در سه مرحله؛ کدگذاری آزاد، محوری و کدگذاری ویژه

۴. استخراج اطلاعات

۵. تحلیل نتایج و ارائه گزارش

روش اجرا

با توجه به هدف پژوهش که شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و ویژگیهایی مدرسه مطلوب ازنظر ذینفعان است، براساس تئوریهای موجود، ادبیات مرتبط با موضوع تحقیق و نظر متخصصان و ذینفعان تحت پروتکل پژوهش کیفی، چارچوب اولیه مصاحبه (سؤالات مصاحبه) با دانش‌آموزان و اولیای دانش‌آموزان تدوین و در آغاز مصاحبه توضیحی کوتاه دربارهٔ موضوع، اهداف و روش تحقیق داده شد. با توجه به اینکه ابزار پژوهش مصاحبه نیمه ساختارمند بوده و سؤالات مصاحبه کاملاً باز یا کاملاً بسته نبوده است و به‌منظور اجتناب از انحراف در پاسخها بر حسب ضرورت و میزان ساختارمندی سؤالات، پاسخ‌دهندگان به ارائه پاسخ

1. Gibbs
2. Hennink

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

مطلوب هدایت شـــدند. از اساسی‌ترین مسائلی که دربارۀ پژوهشهای کیفی و ابزار به‌کاررفته درآن مطرح می‌شود، مباحث مربوط به روایی و پایایی است که از پارادایم پژوهشهای کمی به عاریت گرفته شده‌اند و در پژوهشـــهای کیفی در قالب صحت پژوهش و با چهار مؤلفه اعتمادپذیری[1]، تائیدپذیری[2]، اعتبار[3] و انتقال‌پذیری[4] (موزر و کورشجنس[5]، ۲۰۱۸؛ به نقل از فریدونی، ۱۳۹۹) بررسی می‌شوند. در پژوهش حاضر از روش بازگردانـــدن نتایج حاصل از پژوهش به مشـــارکت‌کنندگان، صاحب‌نظران، مکتوب کردن مداوم فرایند پژوهش و بررسی مداوم آن، تهیه خودنگاشت درسراسر فرایند پژوهش و مراجعه مستمر به آنها و راهکارهایی از این دست استفاده شده است که همه درکنارهم امکان انتقال‌پذیری پژوهش را ارتقا داده‌اند. علاوه برآن ارتباط مداوم پژوهشـــگر با بافت پژوهشـــی و داده‌های به‌دست آمده و دوباره‌اندیشی مداوم بر یافته‌ها و نیز طبقات حاصل‌شده در پژوهش فضایی را فراهم آورد که مسیر پژوهش در قالب یک کلیت پویا و منسجمی دیده شود و قابلیت بازیابی و پیشرفت مستمر را داشته باشد.

جامعه آماری

جامعـــه آماری، همۀ دانش‌آموزان پایه آخردورۀ ابتدایی (پایه ششـــم) و اولیای دانش‌آموزان مدارس ابتدایی نواحی ۱و۲ شـــهر اردبیل در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بودند. به این دلیل که دانش‌آموزان پایه ششم، ششمین سال خود را در مدرسه سپری می‌کنند و پایه‌های قبلی را هم تجربه کرده‌اند نسبت به دانش‌آموزان ســـایر پایه‌ها حداکثر درگیری را با مسئله تحقیق دارند و از اطلاعات بیشتری برخوردارند. تعداد کل جامعه آماری برابربا ۱۳۷۲۲ نفر شامل ۶۸۶۱ دانش‌آموز پایه ششم ابتدایی (۳۵۱۸ نفر پسر و ۳۳۴۳ نفر دختر)، با احتســـاب هردانش‌آموز یک ولی و تعـــداد۶۸۶۱ نفر از اولیای دانش‌آموزان ۱۴۱ مدرسه دوره ابتدایی بودند.

جدول ۱. توزیع جامعه آماری

	دختر / مادر	پسر / پدر	جمع
دانش‌آموزان پایه ششم	۳۳۴۳	۳۵۱۸	۶۸۶۱
اولیای دانش‌آموزان	۳۳۴۳	۳۵۱۸	۶۸۶۱
کل	۶۶۸۶	۷۰۳۶	۱۳۷۲۲

1. Dependability
2. Conformability
3. Credibility
4. Transferability
5. Moser & Korstjens

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

در این مطالعه نمونه‌ای به حجم ۸ گروه با حضور۶۴ نفر براساس جدول ۲ به‌شیوه هدفمند از مدارس مناطق مختلف شـــهر انتخاب و در گروههای ۸ نفری، هرگروه طی نشســـت یک ونیم تا دوساعته مورد مصاحبه و مباحثه قرارگرفتند. پس از بحث پیرامون موضوع، پرسشـــنامه‌ها را نیز تکمیل کردند. فرایند اشباع براساس مصاحبه از کانونها تا رسیدن به کانونی که اطلاعات حاصل از آن تکراری باشد پیش رفت. گفتنی است تعداد مطرح شده در هرحال در نمونه‌گیری کیفی براساس اصل اشباع در نظرگرفته می‌شود. به‌عبارت دیگر در پژوهش کیفی اندازه نمونه از قبل مشخص نیست و تا زمانی که کفایت نظری[1] داده‌ها حاصل نشود، فرایند نمونه‌گیری ادامه می‌یابد. لازم به توضیح است که با این تعداد حجم نمونه (۸ گروه)، کفایت نظری داده‌ها حاصل شد.

جدول ۲. اطلاعات جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان در بخش مصاحبه‌های گروههای کانونی

نمونه آماری بخش کیفی	جنسیت	تعداد
دانش‌آموزان پایه ششم	دختر	۱۶
	پسر	۱۶
اولیای دانش‌آموزان	مادر	۱۶
	پدر	۱۶
جمع	۸	۶۴

براساس جدول شماره ۲ ملاحظه می‌شود که در پژوهش حاضر۶۴ شرکت‌کننده حضور داشتند که از این تعداد ۳۲ نفر دانش‌آموز پایه ششـــم ابتدایی(۱۶ پســـر و ۶۱ دختر) و ۳۲ نفر اولیای دانش‌آموزان (۱۶پدر و ۱۶ مادر) بودند.

روش تحلیل داده‌ها

در روشهای تحقیق کیفی، گردآوری و تحلیل داده‌ها، فرایندهای به‌هم وابسته‌اند و باید به‌طور متناوب صورت گیرند، زیرا تحلیل داده‌ها هدایتگر نمونه‌گیری از داده‌هاست. براساس یک قاعده کلی، تحلیل داده‌ها و ســـاخت مفاهیم از طریق فرایند کدگذاری صورت می‌گیرد که طی آن داده‌ها تجزیه و شکســـته شده، مفهوم‌سازی می‌شوند و مجدداً در قالبی جدید سامان می‌گیرند. سه شکل از کدگذاری وجود دارد، کدگذاری آزاد، محوری و انتخابی که در این پژوهش برای تحلیل داده‌ها از هر سه روش کدگذاری استفاده شده است. کدگذاری آزاد، بخشی از تجزیه و تحلیل داده‌هاست که طی آن داده‌ها تجزیه و شکسته می‌شوند و حاصل

1. Saturation

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

آن ایجاد مفاهیمی است که اساس الگوی اصلی پژوهش را شکل می‌دهند. هدف ازکدگذاری محوری ایجاد رابطه میان مقوله‌های تولیدشده (درمرحله کدگذاری باز) است. اساس ارتباط‌دهی در کدگذاری محوری بر بسط وگسترش یکی از مقوله‌هاست و کدگذاری انتخابی عبارت است از: فرایند دسته‌بندی اصلی، مرتبط کردن نظام‌مند آن با دیگر دسته‌بندیها، براساس نتایج کدگذاری باز وکدگذاری محوری.

تحلیل داده‌ها براساس روش کدگذاری

برای عنوان کدگذاری مقوله‌ها سه روش وجود دارد: اول) استفاده از عناوین و مفاهیم در نظریه‌های موجود که به آن مفاهیم برخاسته از نوشته‌ها می‌گویند. دوم) عنوان کدگذاری از سوی پژوهشگر و سوم) استفاده از عناوین و مفاهیم به کار رفته از سوی مشارکت‌کنندگان که به آنها کدهای زنده می‌گویند (استراس و کوربین[1]، ترجمه محمدی، ۱۳۹۰). بر این اساس پس از اجرای مصاحبه، یادداشتهای حاصل از جلسات مصاحبه تنظیم و سازماندهی شدند، مصاحبه‌ها به‌صورت دقیق مورد بررسی قرارگرفتند و به جملات و عباراتی تجزیه شدند که در واقع همان داده‌های خام یا اولیه تلقی می‌شوند (کدگذاری آزاد). سپس همهٔ جملات و عبارات استخراج شده به صورت مداوم مورد مقایسه قرارگرفتند و در قالب جملات و عبارات مشابه (جملات و عباراتی که یک مفهوم خاص را در متن خود داشتند) گروهبندی شدند. با انجام این مرحله ۱۶۹ مفهوم یعنی ویژگیهای مدرسه مطلوب به‌دست آمد. پس از گروهبندی جملات مشابه، مفهوم یا مفاهیم خاصی که در همهٔ جملات به آنها اشاره شده بود، استخراج شدند. برای اطمینان از اینکه همهٔ مفاهیم اشاره شده استخراج شده‌اند، چندین بار از آغاز تا انتها همه عبارات و جملات مورد بررسی و مقایسه قرار گرفتند. پس از استخراج همه مفاهیم، مفاهیم مشابه‌دسته‌بندی شدند و در سطح انتزاعی بالاتر در قالب یک مقوله کلی قرار گرفتند و تعدادی مقوله کلی استخراج شدند که هرکدام از آنها، مفاهیمی را که از جملات و عبارات استخراج شده بودند، شامل می‌شدند. فرایند مقوله‌بندی هم براساس دو رویه تحلیلی و مقایسه‌کردن و پرسیدن انجام شد. به این ترتیب انبوه داده‌ها به تعداد مشخص و محدودی از مقوله‌های کلی کاهش یافت که در این مرحله، ۱۶مقوله به‌عنوان مؤلفه‌های مدرسه مطلوب به‌دست آمد(کدگذاری محوری). سپس دسته‌بندی اصلی‌تر و کلی‌تر به‌منظور مرتبط کردن نظام‌مند آن با دیگر دسته‌بندیها، برای دستیابی به مقولات جامع‌تر و مرکب صورت گرفت (کدگذاری انتخابی). در این مرحله ۶ مقوله به‌عنوان ابعاد مدرسه مطلوب به‌دست آمد. در واقع مفاهیم به‌دست آمده در سطح بالاتر و تجریدی‌تر برای دستیابی به مقولات، گروهبندی شدند. دستیابی به مقوله‌ها فرایندی است که در آن مفاهیم باید گروهبندی شوند. در غیر این صورت موجب سردرگمی خواهند شد. بنابراین نتیجه تحلیل کیفی داده‌های خام حاصل از اجرای مصاحبه، استخراج مفاهیم، مقولات کلی و نهایتاً مقولات کلی‌تر بود که تحت عنوان ابعاد، مؤلفه‌ها و ویژگیهای مدرسه مطلوب شناخته شدند.

1. Strauss & Corbin

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

یافته‌های پژوهش

سؤال اول: ابعاد، مؤلفه‌ها و ویژگیهای مدرسه مطلوب از نظر اولیا و دانش‌آموزان

به‌منظور دستیابی به پاسخ این ســـؤال، طی گفتگویی پیرامون ویژگیهای مدرسه مطلوب، جملات و عبارات حاصل از پاســـخها، اســـتخراج و در قالب کدگذاری آزاد، کدگذاری محوری وکدگذاری ویژه دسته‌بندی شدند. در مرحله کدگذاری آزاد، ویژگیها، در مرحله کدگذاری محوری مؤلفه‌ها و در مرحله گدگذاری ویژه ابعاد مدرســـه مطلوب به‌دست آمد. طبق نظر اولیا و دانش‌آموزان مدرسه مطلوب، دارای ۶ بعد، ۱۶ مؤلفه و ۱۶۹ ویژگی است: تعداد ۲۱ ویژگی برای مدیر، ۲۵ ویژگی برای معلمان، ۱۵ویژگی برای کارکنـــان، ۳۲ ویژگی برای فضا، ۱۱ویژگی برای منابع مالی، ۱۴ ویژگی برای تجهیزات و فناوری، ۲۰ ویژگی برای برنامه‌های آموزشـــی، ۱۵ ویژگی برای اولیا و۱۶ ویژگی برای دانش‌آموزان که در جدول شماره ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳. کدهای احصاشده در زمینهٔ مدرسه مطلوب از سوی اولیا و دانش‌آموزان

کدگذاری ویژه (ابعاد)	کدگذاری محوری (مؤلفه‌ها)	کدگذاری آزاد (ویژگیهای مؤلفه‌های مدرسه مطلوب)
منابع انسانی	مدیر مدرسه	سالم و تندرست، خوش برخورد، توجه به آموزه‌های دینی و عامل بودن به آنها، تنظیم برنامه با مشارکت ذینفعان، دانش وتوانایی مدیریت، انتقادپذیری و تحمل نظرات مخالف، رعایت عدالت و پرهیز ازتبعیض، تشریح وظایف ذینفعان در اول سال‌تحصیلی، آشنایی با فناوری روز، ارتباط مؤثر با دیگران، شناسایی وحل مشکلات، مهارت ایجاد نظم و مذاکره و سخنوری، جبران اثربخش خدمات، توجه به سبک وسلیقه خانواده‌ها وهماهنگی وهمسویی با آنها، مشتری ـ مداری، خانواده ـ محوری، دانش‌آموز ـ سالاری و اعتماد آفرینی، آشنایی با برنامه‌ریزی درسی و حوزه‌های یادگیری، خودارزیابی، خود ـ توانمندسازی و بهبود مستمر، اهمیت دادن به خلاقیت و اثربخشی، پرهیز از گسترش فرهنگ چاپلوسی وتملق، نظارت برحسن انجام کار کارکنان، صدور کارنامه برای همه ذینفعان.
	معلمان مدرسه	سالم و بانشاط، خونسرد و بردبار، مورد پذیرش دانش‌آموزان، داشتن اطلاعات روزآمد، توجه به آموزه‌های دینی و عامل بودن به آنها، انتقادپذیری و تحمل نظرات مخالف، تن صدای مناسب، اعلام حدود انتظارات خود از اولیا و دانش‌آموزان در آغاز سال‌تحصیلی، علاقه به شغل معلمی، توجه به اصول و مراحل یادگیری، ایجاد محیط شاد و جدی توأم با احترام در کلاس، توجه به تفاوتهای فردی و ایجاد آرامش در دانش‌آموزان برای یادگیری، رعایت عدالت و پرهیز از تبعیض، تعامل با اولیا واحترام به دانش و خواسته آنها و همسویی با برنامه‌های مدرسه و هم‌افزایی با آنها، مشتری ـ مداری، خانواده ـ محوری و دانش‌آموز ـ سالاری و اعتماد آفرینی، شناسایی و حل مشکلات، تحلیل نتایج ارزشیابی به‌عنوان پشتیبان، آشنایی با روان‌شناسی، جبران اثربخش خدمات، ضبط و فیلمبرداری تدریس برای استفادهٔ دانش‌آموزان، آشنایی با برنامه‌ریزی درسی و حوزه‌های یادگیری، آشنایی با فناوری روز و سایتهای آموزش وپرورش، داشتن دانش موضوعی و دانش و توان تدریس، توجه به ورزش و فعالیتهای بدنی، ارائهٔ گزارش شفاف به اولیا.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

(ادامه) جدول ۳.

کدگذاری ویژه (ابعاد)	کدگذاری محوری (مؤلفه‌ها)	کدگذاری آزاد (ویژگیهای مؤلفه‌های مدرسه مطلوب)
منابع انسانی	**کارکنان (معاونان مدرسه)**	اخلاق خوب، بانشاط و علاقه‌مند، دلسوز و متخصص و رازدار، توجه به آموزه‌های دینی و عامل بودن به آنها، وظیفه‌شناسی و داشتن توانایی و تخصص انجام کار، شناسایی و حل مشکلات، ممانعت ازحضور دانش‌آموزان بیمار (سرماخوردگی) در مدرسه با هماهنگی اولیا، انتقادپذیری و تحمل نظرات مخالف، پرهیز از تبعیض، گزارش شفاف وضعیت دانش‌آموزان به اولیا.
	کارکنان (سرایدار و خدمتگزار مدرسه)	علاقه‌مند، وظیفه‌شناس و انجام به موقع کارهای مربوطه، روشن کردن وسایل گرمایشی در فصل سرما قبل از ورود دانش‌آموزان، رعایت بهداشت فردی و عمومی، نگهداری مناسب مدرسه، تناسب جنسیتی کادر خدماتی با نوع مدارس، سلامت روحی و روانی.
	اولیای دانش‌آموزان	پیگیری نسخه تجویزی مدرسه برای فرزندان، مشارکت در آموزش برنامه‌های درسی، تقویت وتکمیل آموزش مدرسه‌ای با هماهنگی مدرسه و بودجه‌بندی برنامه‌ها، ارائۀ نظر و پیشنهاد در زمینۀ برنامه‌های درسی به مدرسه، هماهنگی و همسویی درخواستها، فرض سواد، اطلاعات و توانایی اولیا به‌عنوان یک فرصت در مدرسه نه دخالت.
فضا	**فضای فیزیکی مدرسه**	برخورداری از موقعیت مکانی مناسب و دسترسی آسان، ایمن بودن و تعمیر به‌موقع مدرسه، بزرگ، نورگیر و بهداشتی و تمیز ومرتب بودن، داشتن سیستم گرمایشی و سرمایشی مناسب، نمازخانه، کتابخانه، آزمایشگاه، سالن مطالعه، کارگاه و سایت کامپیوتر فعال، زیبا و آرام‌بخش و دور از سر و صدا بودن، داشتن محلی برای غذا خوردن دانش‌آموزان، عریض و مناسب بودن راه پله‌ها، سازماندهی مناسب فضا و استفاده بهینه ازآن و رعایت استانداردها، داشتن آبخوری مناسب برای دانش‌آموزان (پلکانی)، داشتن جعبه کمکهای اولیه مجهز و مناسب، اتاق مخصوص برای هم‌اندیشی اولیا، اتاق مخصوص برای نقاشی بچه‌ها، داشتن سرویسهای بهداشتی مناسب و تمیز دارای آب گرم، تعبیۀ دستگاه تصفیه آب آشامیدنی مناسب، داشتن کمد دانش‌آموزی، وایت‌بردهای الکترونیکی، لامپها، شیرهای آب و دربهای هوشمند، استفاده از مشمع فرشی به‌جای فرش و موکت، روشوییها دارای خشک‌کننده‌های اتوماتیک، داشتن راه خروج اضطراری.
	فضای عاطفی و روانی مدرسه	دانش‌آموزان در حکم میهمان ـ روابط میان ـ فردی با احترام متقابل، دوستانه، دلسوزانه، قاطعانه، با برنامه و منطقی، شروع کلاسهای درس از ساعت ۸ صبح، زنگ تغذیه به معنای واقعی، قابل رویت بودن محل رفت‌وآمدهای دانش‌آموزان برای مسئولان، احترام به شخصیت دانش‌آموزان، محترم شمردن حقوق همه از جمله دانش‌آموزان، رعایت استاندارد تراکم درکلاسهای درس، داشتن نظام پیشنهادات فعال، افزایش مدت زنگ تفریح از۱۰ دقیقه به ۲۰ دقیقه، روشن و قابل فهم بودن رسالت مدرسه برای همه ذینفعان، خانواده ـ محوری و دانش‌آموزسالاری.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

(ادامه) جدول ۳.

کدگذاری ویژه (ابعاد)	کدگذاری محوری (مؤلفه‌ها)	کدگذاری آزاد (ویژگیهای مؤلفه‌های مدرسه مطلوب)
ابزارهای آموزشی	تجهیزات آموزشی مدرسه	روزآمد، کامل، مناسب وقابل استفاده بودن، در دسترس بودن برای دانش‌آموزان، داشتن راهنما، متناسب بودن با برنامه‌های درسی و جوابگوی نیازها، راحت و متناسب بودن میز و صندلیها با سن و جثه دانش‌آموزان، فراهم کردن امکانات ورزشی مناسب و موردنیاز.
	فناوری مدرسه	مدرسه هوشمند، اینترنت پرسرعت و اینترانت، نرم‌افزارهای آموزشی، فناوری روز و متناسب با برنامه‌های آموزشی، برقراری ارتباط الکترونیکی با اولیا و دانش‌آموزان، سیستم ارتباطی برای طرح مشکل از طرف ذینفعان، سیستم آزمایشگاه و آموزش مجازی، دسترسی دانش‌آموزان به فناوری، پشتیبانی از برنامه‌های آموزشی ازطریق فناوری وفضای مجازی، امکان مشاهده امکانات مدرسه از سوی اولیا و ثبت نام اینترنتی دانش‌آموزان.
منابع مالی	بودجه دولتی	به‌اندازه کافی و درحدنیاز، واریز در موعد مقرر، تخصیص براساس برنامه‌ها وعملکرد، توجه به جوانب مختلف مانند ساختمان، عدهٔ دانش‌آموزان، موقعیت مکانی مدرسه، پویایی فعالیتها، ایجاد انگیزه و خلاقیت در تخصیص بودجه.
	حمایتهای مالی اولیا وخیرین	بررسی کمبودها با مشارکت اولیا وخیرین، قرارگرفتن اولیا وخیرین در جریان هزینه‌کرد کمکهای نقدی، گزارش شفاف به اولیا و خیرین از نتایج مشارکتها، صدورکارت مشارکت با درج مبلغ و اقدام صورت گرفته، تأمین بخشی از نیازمندیهای مدرسه براساس توافق، تمایل وتوانایی از سوی اولیا وخیرین، مشخص کردن تجهیزات اهدایی با برچسب.
برنامه‌های آموزشی	دانش فناورانه	توجه به دامنه اطلاعات و ظرفیت فضای مجازی به‌مثابه یک فرصت نه تهدید، ارائهٔ برنامه به دانش‌آموزان و اولیا در جهت مدیریت فضای مجازی، ارائهٔ تکالیف آموزشی وتکمیلی متنوع باتوجه به تفاوتهای فردی در راستای دانش‌فناورانه پس از اطمینان از دسترسی، هدفمند و برنامه ـ محورکردن فضای مجازی.
	کتابهای درسی مدرسه	داشتن فعالیتها و مهارتهای آموزشی چندگانه، متناسب با زمان و مرتبط با زندگی و تجربیات روزمره، پاسخگو بودن به نیازهای دانش‌آموزان، متنوع، کم حجم و پربار بودن، کاربردی و تفکرمحوری، درنظرگرفتن فضایی برای حل تمرینات در کتابها، جذاب و زیبا و مناسب بودن از نظر ظاهری، اندازه، قطع(وزیری) وتصاویر روی جلد،چاپ کتابهای دوره ابتدایی در قالب دو جلد وکتاب مطالعات اجتماعی دوره دوم ابتدایی درقالب سه کتاب، ارائه کتابها به‌صورت الکترونیکی.
	رسانه‌های آموزشی	فیلمها و نرم‌افزارها مورد تأیید واستاندارد باشند، به‌خصوص برای مباحثی که امکان بررسی ومشاهده مستقیم آنها وجود ندارد، قابل استفاده بودن آسان در دستگاههای مختلف، جذاب و تعاملی بودن نرم‌افزارها، دسترسی دانش‌آموزان به رسانه‌ها.
	منابع کمک آموزشی مدرسه	طراحی برنامه‌های متنوع و جذاب با نظر و هماهنگی اولیا و دانش‌آموزان درجهت تکمیل و تقویت کتابهای درسی، مورد تأیید واستاندارد بودن در حد نیاز، متناسب با دوره وپایه تحصیلی.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

(ادامه) جدول ۳.

کدگذاری ویژه (ابعاد)	کدگذاری محوری (مؤلفه‌ها)	کدگذاری آزاد (ویژگیهای مؤلفه‌های مدرسه مطلوب)
خانواده	اولیا دانش‌آموزان مدرسه	توجه به فرزندان و پیگیری وضعیت تحصیلی آنها، همکاری و برقرار کردن ارتباط مداوم با مدرسه، به‌ویژه با معلمان، شناخت توانایی فرزندان خود، توقع معقول ومنطقی از فرزندان و مدرسه، ممانعت ازحضور درمدرسه دانش‌آموزان بیمار (سرماخوردگی) با هماهنگی مدرسه، انتقال انتقادهای مربوط به مدرسه به مسئولان مدرسه، حساس بودن نسبت به رفتارهای فرزندان خود، مشورت کردن با مسئولان مدرسه دربارهٔ مشکلات فرزندان در مدرسه، ایجاد جو عاطفی و محیط آرام در خانواده برای فرزندان، وقت گذاشتن برای فرزندان و اهمیت دادن وگوش کردن به حرفهای آنها.
	دانش‌آموزان مدرسه	کنجکاو، شاداب، با ادب، جدی، شجاع، زرنگ، فکور، خلاق، نوع‌دوست و وظیفه‌شناس بودن، توجه به آموزه‌های دینی، داشتن پوشش مناسب، رعایت بهداشت فردی و عمومی، مراقبت از وسایل شخصی، رعایت حق و حقوق خود و دیگران، صریح و بدون ترس صحبت کردن، توانایی تعامل با دیگران و مهارت کار در گروه، آشنایی با فناوری روز، حضور فعال در کلاس، اهمیت دادن به درس وتکالیف مدرسه، کسب مهارتهای حل مسئله و مهارت زندگی، توانایی یادگیری مادام‌العمر، برخورداری از اعتمادبه‌نفس و مهارت کافی برای مقابله با مشکلات زندگی، کاربرد آموخته‌ها در زندگی، کسب شایستگیهای لازم.

سؤال دوم: برای ارتقای سطح مدارس به مدرسه مطلوب چه مدلی می‌توان ارائه کرد؟

جدول ۴. ابعاد، مؤلفه‌ها و ویژگیهای مدرسه مطلوب

	ابعاد	مؤلفه‌ها	ویژگیها
مدرسه مطلوب	منابع انسانی	مدیر	۲۱
		معلم	۲۵
		کارکنان	۱۵
		اولیا	۶
مدرسه مطلوب	فضا	فضای فیزیکی	۲۲
		فضای عاطفی وروانی	۱۰
مدرسه مطلوب	منابع مالی	اعتبارات دولتی	۵
		مشارکت داوطلبانه اولیا و خیرین	۶
مدرسه مطلوب	برنامه‌های آموزشی	کتابهای درسی	۲۰
		منابع کمک آموزشی	
		رسانه‌های آموزشی	
		دانش فناورانه	

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

(ادامه) جدول ۴.

	ابعاد	مؤلفه‌ها	ویژگیها
مدرسه مطلوب	ابزارهای آموزشی	تجهیزات	۱۴
		فناوری	
مدرسه مطلوب	خانواده	اولیا	۹
		دانش‌آموزان	۱۶

این مدل براســـاس یافته‌های پژوهش طراحی شـــده که شـــامل ابعاد، مؤلفه‌ها و ویژگیهای مدرسه مطلوب است. باتوجه به تعداد زیاد ویژگیهای مؤلفه‌ها، امکان آوردن ویژگیها در نمودار مدل امکان‌پذیر نبود. از این رو به‌جای آنها تعداد ویژگیها درج شده است که همان ویژگیهای مؤلفه‌های مدرسه مطلوب در جدول شماره ۳ است.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش، با پرهیز از بخشی‌نگری با نگاه جامع به مدرسه و در راستای شنیدن صدای مشتری، ویژگیهای مدرســـه مطلوب را از نظر اولیا و دانش‌آموزان بررسی کرده است. تبدیل مدارس موجود به مدرســـه مطلوب براساس یافته‌های پژوهش، از هرگونه افت‌تحصیلی، ترک‌تحصیل و پیامدهای آن و هدررفت هزینه پیشـــگیری خواهدکرد. مرور یافته‌ها حکایـــت از نگاه عمیق دانش‌آموزان و اولیا به مدرســـه دارد. آنها در تعریف مدرسه مطلوب به ابعاد ومؤلفه‌های آن اشاره کردند و معتقد بودند که مدرســـه مطلوب مدرسه‌ای اســـت که همه اجزا و ارکان آن مطلوب باشد. این نگاه آنها با یافته‌هـــای صادقیان (۱۳۷۸)، شـــعاری‌نژاد (۱۳۸۴)، ملکی(۱۳۷۸)، شـــریعتمداری (۱۳۸۴)، سرجووانی (۱۹۹۹) و قاسمی‌پویا (۱۳۸۷) در زمینهٔ عناصر اصلی مدرسه مطلوب و ویژگیهای آن و با یافته‌های پاهنگ، مهدیون و یاریقلی (۱۳۹۶)، عوامل موثر برکیفیت مدارس، نظر تورانی (۱۳۹۲) و گلاســـر[1](ترجمه صاحبی و معین‌الغربایی، ۱۳۹۶) در زمینهٔ مدرسه کیفی و با یافته‌های ایزدی، هاشمی و برزمینی(۱۳۹۱) در زمینهٔ مدرسه شاد بسیارنزدیک است. آنچه دراین پژوهش متفاوت اســـت، ویژگیهای مؤلفه‌هاســـت که ذینفعان (اولیا و دانش‌آموزان) آنها را اعلام کرده‌اند و مطلوب آنهاست و بعضی از این ویژگیها منحصربه‌فرد است و سابقه ندارد. قرارگرفتن اولیا به مثابه یکی از مؤلفه‌های بعد منابع انسانی فرصتی ارزشمند است که باید از آن نهایت بهره را جست. درحال حاضر تغییرات اساســـی درحوزه جمعیت اتفاق افتاده است. رواج شهرنشینی و تغییر الگوی فرزندآوری و اینکه بیشـــتر فارغ‌التحصیلان دانشگاهها خانمها هستند، سواد، وقت و ابزار کافی دراختیار دارند و

1. Glasser

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

مشتاق و علاقه‌مندند تا به آموزش فرزندان خود بپردازند. به‌نظر می‌رسد موتور محرکه خانواده‌ها که زمانی مانند واگن قطار دنبال واگن موتوردار مدرسه درحرکت بودند، اگر از مدارس قوی‌تر نباشند، ضعیف‌تر هم نیستند، چراکه اولیا خود معلم‌اند یا ۱۲سال مدرسه را تجربه کرده‌اند و تحصیلات دانشگاهی همسطح معلمان یا حتی بالاتر دارند. بنابراین باید این را فرصتی ارزشمند تلقی کرد و از ظرفیت خانواده‌ها، نهایت بهره را جست و به سبک وسلیقه خانواده‌ها اهمیت داد.

اظهارات اولیا و دانش‌آموزان دربارۀ مدرسه مطلوب نشان داد که آنها انتقادات و ایرادات جدی بر مدارس موجود دارند. دربحث پیرامون موضوع گفته‌اند که محل احداث مدارس به آموزش و پرورش هبه می‌شود و بعضی از آنها موقعیتی مناسب ندارند و بیشتر مدارس در بافت فرسوده شهر قدیمی‌اند، باتوجه به تغییرات کتابهای درسی، ابزار و تجهیزات متناسب با آنها نیستند، ابعاد راه‌پله‌های مدارس نسبت به عدۀ دانش‌آموزان بسیار نامناسب است، آبخوریهای مدارس برای دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی مناسب نیستند، اغلب کتابهای درسی بیشتر جنبه حفظ‌کردنی دارند، به دانش وتجربه اولیا توجه نمی‌شود، زنگهای تفریح بسیارکوتاه است، زنگ تغذیه و محلی برای غذاخوردن دانش‌آموزان و مراجعه و هم‌اندیشی اولیا وجود ندارد و... . در پژوهشهای انجام یافته غیر از مواردی مانند فرسودگی ساختمان و حافظه ـ محوری کتابهای درسی به سایر موارد اشاره نشده است. به‌طورکلی این پژوهش در زمینۀ ویژگیهای مؤلفه‌ها با یافته‌های پژوهشهای انجام شده تفاوت اساسی دارد و دلیل این تفاوت یکی آن است که ویژگیها را اولیا و دانش‌آموزان بیان کرده‌اند و دیگری زمان انجام دادن پژوهش و جامع بودن پژوهش دربارۀ مدرسه مطلوب است.

● پیشنهادهای کاربردی ●

- در مدارس ابتدایی شیرهای آبخوری دانش‌آموزان به‌صورت پلکانی تعبیه شوند، چون از نظر قد دانش‌آموزان دوره ابتدایی پایه بسیار متفاوت‌اند.
- راه‌پله‌های مدارس بزرگ و عریض ساخته شوند، زیرا عدۀ دانش‌آموزان زیاد است و ابعاد راه‌پله‌ها کم است و تا دانش‌آموزان از پله‌ها پایین بروند، زنگ تفریح تمام می‌شود.
- در مدارس اتاق نقاشی برای دانش‌آموزان در نظر بگیرند تا آنها آزادانه دور میز بچرخند و خطوط موردنیاز را بکشند. در کلاس درس نقاشی کشیدن روی میز سخت است و رنگها دفتر و کتابهای دانش‌آموزان را کثیف می‌کنند.
- کتابهای دوره اول ابتدایی را در دو مجلد چاپ کنند؛ یک جلد تا نوبت اول و یک جلد تا نوبت دوم که این کار موجب سبک‌شدن کیف و پیشگیری از ناهنجاری ساختار قامتی دانش‌آموزان و... می‌شود.
- اتاقی در مدرسه برای هم‌اندیشی اولیای دانش‌آموزان درنظر گرفته شود تا اولیا بنا به ضرورت و نیاز به بحث و تبادل‌نظر بپردازند و نظرات و پیشنهادهای خود را به مدرسه ارائه کنند.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

منابع

REFERENCES

استراس، آنسلم و کوربین، جولیت ام. (۱۳۹۰). *اصول روش تحقیق کیفی: نظریه مبنایی رویه‌ها و شیوه‌ها*، ترجمه سید بیوک محمدی. تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

الجعفری، احمد. (۲۰۱۷). *نگاهی به پنج نظام آموزشی برتر در جهان*. قابل بازیابی در:

نگاهی به پنج نظام آموزشی برتر درجهان/https://rava۲۰.ir

ایزدی، صمد؛ هاشمی، سهیلا و برزمینی، لیلا. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر در شاداب سازی مدارس از دیدگاه دانش‌آموزان و اولیای مدرسه. با تأکید بر توسعه فرهنگی . *فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی ـ فرهنگی*، ۱(۱)، ۹۱-۱۱۸.

ایمانی، محمدتقی و محمدی، فاطمه. (۱۳۹۱). شناسایی ویژگیهای مدارس توانمند و میزان انطباق مدارس متوسطه شهر تهران با این ویژگیها. *فصلنامه علمی، پژوهشی تحقیقات مدیریت‌آموزشی*، ۳ (۴)، ۷۱-۱۰۶.

باقری، خسرو .(۱۳۹۶). نظریه انسان عامل. *مجله رشد معلم*، ۱(۳۶)، ۲۴-۲۶.

پاهنگ، نظام‌الدین؛ مهدیون، روح‌الله و یاریقلی، بهبود. (۱۳۹۶). بررسی کیفیت مدارس و شناسایی عوامل موثر بر آن: پژوهشی ترکیبی. *دوفصلنامه علمی پژوهشی مدیریت مدرسه*، ۵ (۱)، ۱۷۳-۱۹۳ .

پرتوی، عباس. (۱۳۹۵). *تاریخ ایران و جهان باستان*. تهران. وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.

تورانی، حیدر. (۱۳۹۲). مدرسه‌پژوهی. رویکردی نوین در آموزش؛ گزارشی از جشنواره مدرسه‌پژوهی استان همدان. *مجله رشد مدیریت مدرسه*، ۱۲(۶) ۳.

ـــــــــــــــ . (۱۳۹۷). *فضای کاری خوشایند*. رشد مدیریت مدرسه، ۲(۱۷)، ۲.

جهانیان، رمضان و بلادی‌نژاد، حسام‌الدین. (۱۳۹۱). بررسی ومقایسه وضع موجود و مطلوب عملکرد مدارس غیردولتی شهر کرج از دیدگاه اولیاء دانش‌آموزان. *فصلنامه رهبری ومدیریت آموزشی*، دانشگاه آزاداسلامی واحدگرمسار، ۶ (۲)، ۲۵-۳۷.

حسینی، افضل السادات. (۱۳۹۴). خلاقیت و نوآوری در مدرسه. *مجله رشد مدیریت مدرسه*، ۱(۱۴)، ۱۲ ـ ۱۷.

حسینی‌خواه، علی. (۱۳۹۷). فنلاند: موفق ترین نظام آموزشی جهان. *مجله رشد آموزش ابتدایی*،۱(۲۲)، ۲۰-۲۱.

خلخالی، علی و قهرمانی، شهربانو. (۱۳۹۱). مدیریت کیفیت جامع، پیش‌بینی مقدار نهادی‌سازی کیفیت در مدارس. *فصلنامه علمی ـ پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۳ (۲)، ۱ ـ ۲۰.

دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). *سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، (سند مشهد مقدس)*. تهران: وزارت آموزش و پرورش با همکاری شورای عالی انقلاب فرهنگی.

دل‌پیشه، اسماعیل. (۱۳۹۶). *بهداشت مدارس*. تهران: دانشگاه پیام نور.

ربیعی، مجید. (۱۳۸۷). مدیریت فرآیند مدار در مدرسه. *مجله مدارس کارآمد*، ۳ (۴)، ۸۰ ـ ۸۳.

رجبعلی‌پور، سهیلا. (۱۳۹۳). مدیریت تغییر و بهبود کیفیت در مدرسه. *مجله رشد مدیریت مدرسه*، ۵ (۱۳)، ۱۶-۱۷.

رزاقی، هادی؛ شرکایی‌اردکانی، جواد؛ ریاحی‌نژاد، حسین و نویدادهم، مهدی. (۱۳۹۳). *مدارس معیار. مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش وپرورش* (ویژه مدارس). تهران. انتشارات مدرسه.

سمیع آذر، علیرضا. (۱۳۷۶). *تاریخ تحولات مدارس در ایران*. تهران. سازمان نوسازی، توسعه وتجهیزمدارس کشور.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

سودی، حورا؛ ملکی آوارسین، صادق و طالبی، بهنام. (۱۳۹۸). تدوین الگویی برای مدرسه اثربخش در دورهٔ اول متوسطه. *فصلنامه خانواده و پژوهش، ۱۶*(۱)، ۱۰۱-۱۲۶.

سوزا، دیوید. (۱۳۹۰). *چگونه مدارس امروز را موثرتر رهبری کنیم*، ترجمه فرخلقا رئیس‌دانا. تهران: عابد.

شاکد، حییم و شکتر، چن. (۱۳۹۷). *تفکر سیستمی برای رهبران مدارس*، ترجمه عباس عباس پور، فخرالسادات هاشمیان و احسان اکرادی. تهران، موسسه کتاب مهربان.

شاه‌محمدی، نیره. (۱۳۹۶). آنچه از آموزش فنلاند می‌توان آموخت. *مجله رشد آموزش ابتدایی*، ۲(۲۱)، ۲۸-۳۱.

شریعتمداری، علی. (۱۳۸۴). *اصول و فلسفه تعلیم و تربیت*. تهران: امیرکبیر.

شعاری‌نژاد، علی اکبر.(۱۳۸۴). *مبانی روان‌شناختی تربیت*. تهران: دانا.

شیرزاد، بهارک.(۱۳۸۷). *نقش مدارس امن در هزاره سوم*. تهران: سفیر اردهال

صادقپور، صادق. (۱۳۹۴). گزارش سفر و دیدار از مدارس کره جنوبی. *مجله رشد آموزش ابتدایی*، ۱۹(۶)، ۹-۱۰.

صادقیان، نبی‌الله. (۱۳۷۸). ویژگیهای مدرسه مطلوب. *مجله رشد معلم*، (۱۴۵)، ۳۶-۴۰.

طلایی، ابراهیم. (۱۳۹۴). بازدید از مدرسه مبین بسطام، تشکیل اجتماعات حرفه‌ای و علمی در مدارس. *مجله رشد معلم*، ۵ (۳۴)، ۲۶ ـ ۲۷.

فراستخواه، مقصود. (۱۳۸۹). *مدرسه ایرانی در کشاکش دو منطق متفاوت*. قابل بازیابی در:

http://farasatkhah.blogsky.com/1389/10/27/post-30.

فریدونی، سمیه. (۱۳۹۹). واکاوی مفهوم خانواده مطلوب از دیدگاه دانش‌آموزان. *فصلنامه خانواده و پژوهش، ۱۷*(۱)، ۴۱-۶۲.

قاسمی‌پویا، اقبال. (۱۳۷۲). *پیدایش و توسعه مدارس جدید در عصر قاجار*. رساله دکتری. دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران.

ـــــــــــــــ . (۱۳۸۷). تبیین و تحلیل ویژگیهای مدارس موفق در آموزش و پرورش ایران. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۲۴ (۴)، ۲۰۱-۲۳۹.

گلاسر، ویلیام. (۱۳۹۶). *مدرسه کیفی*، ترجمه علی صاحبی و فاطمه معین الغربایی. تهران سایه سخن. چ چهارم.

مختاریان، احمد. (۱۳۹۴). جایگاه، ساختار وکارکرد انجمن اولیا ومربیان. *مجله معلم*، ۲(۳۴)، ۳۰-۳۲

Addonizio, M. F., & Kearney, C.P. (2012). *Education reform and the limits of policy: Lessons from Michigan.* Kalamazoo, MI: W.E. Upjohn Institute for Employment Research.

Anderson, A., Aronson, B., Elison, S., & Fairchild-Keyes, S. (2015). Pushing up against the limit-horizon of educational change: A critical discourse analysis of popular education reform texts. *Journal for Critical Education Policy Studies*, *12*(3), 338-369.

Arnold, R. D., & Wade, J. P. (2015). A definition of systems thinking: A systems approach. *Procedia Computer Science, 44*, 669-678.

Finnigan, K. S., & Daly, A. J. (2016). Why we need to think systemically in educational policy and reform. In A. J. Daly, & K. S. Finnigan (Eds.), *Thinking and acting systemically*: *Improving school districts under pressure* (pp. 1-9). Washington, DC: American Educational Research Association.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]

Gibbs, A. (1997). Focus groups. *Social Research Update.* Available at: http://sru.soc.surrey.ac.uk/SRU19.html

Hennink, M. M. (2007). *International focus group research: A handbook for the health and social sciences*. New York: Cambridge University Press.

Lemley, J. B., Schumacher, G., & Vesey, W. (2014). What learning environments best address 21st-century students' perceived needs at the secondary level of instruction? *NASSP Bulletin, 98*(2),101-125.

Sergiovanni, T. J. (1999). *Rethinking leadership*: *A collection of articles. K-college.* Arlington Heights, IL: Skylight Training.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1400.18.2.6.7]